

ข้อสอบข้อเขียนพระอภิธรรม ภาคเรียนที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๕๔
อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ชั้น จุฬอาภิธรรมมิกะตรี

สอบวันเสาร์ที่ ๑๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๔

วิชา : จิต เจตสิก รูป นิพพาน

๑๐ ข้อ รวม ๑๐๐ คะแนน

เวลา ๔ ชม.

๑. ก. จงแสดงคำประณามและปฏิญญาทั้งบาลีและคำแปล
ข. จงแสดงความหมายของคำดังต่อไปนี้ สมมาสมพุทธิ, สสทุมมคณุตตม, ภาสิสุส
๒. ก. จงแสดงธรรมชาติของ จิต เจตสิก รูป นิพพาน ไม่ต้องอธิบาย ฯ
ข. จงแสดงวจนัตถะทั้งบาลีและคำแปลของ จิต และ รูป อย่างละหนึ่งวจนัตถะ
๓. ก. ให้แสดงบาลีพร้อมคำแปลในมหาวิปากจิตดวงที่ ๕ ถึงดวงที่ ๘ ตามลำดับ
ข. ให้แสดงบาลีพร้อมคำแปลในปฐมฌานจิต ๘
๔. ในจิต ๑๒๑ ดวงนั้นเมื่อจำแนกเป็นนัยๆ แล้วมีกี่นัย คืออะไรบ้าง? แสดงมาพร้อมความหมาย ?
๕. เจตสิก ๕๒ นั้น เมื่อว่าโดยราสีมีเท่าใด คืออะไรบ้าง และในราสีหนึ่ง ๆ มีจำนวนเท่าใด คืออะไรบ้าง ?
๖. จงแสดงสัมปโยคนัย ในเจตสิกดังต่อไปนี้ว่าประกอบได้ในจิตเท่าไร ? คืออะไรบ้าง ?
ก.เจตนาเจตสิก ข.วิจารณ์เจตสิก ค. มานเจตสิก ง. ถีนเจตสิก จ.ปัญญาเจตสิก
๗. ก. โลภมูลจิตดวงที่ ๔ มีเจตสิกประกอบได้เท่าไร คืออะไรบ้าง ?
ข. หสตุปปาทาจิต มีเจตสิกประกอบได้เท่าไร คืออะไรบ้าง ?
ค. มหากุศลจิตดวงที่ ๕ มีเจตสิกประกอบได้เท่าไร คืออะไรบ้าง ?
ง. ตติยฌานจิต ๓ มีเจตสิกประกอบได้เท่าไร คืออะไรบ้าง ?
จ. ตติยฌานจิต ๘ มีเจตสิกประกอบได้เท่าไร คืออะไรบ้าง ?
๘. จงแสดงคาถารูปปรมัตถ์พร้อมคำแปล ?
๙. ให้แสดงองค์ธรรมของรูปดังต่อไปนี้
ก. ปลวี่ จักขุประสาท รูปารมณ อิตถิภาวะ หทยะ ชีวิตะ อาหาระ ปริจเฉทะ ลหุตา อนิจจตา
ข. กำเนิดของสัตว์ทั้งหลายมีจำนวนเท่าใด คืออะไรบ้าง จงแสดงพร้อมด้วยความหมาย
๑๐. ก. จงแสดงวจนัตถะของคำว่านิพพาน ทั้งบาลี และ คำแปล
ข. ให้อธิบายความหมายของคำต่อไปนี้ สอุปาทิเสสนิพพาน อนุุปาทิเสสนิพพาน และจำแนกนิพพานทั้ง ๒ นี้ โดยบุคคลฯ

ฝ่ายวางแผนและวิชาการ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ข้อสอบสัมภาษณ์พระอภิธรรม ภาคเรียนที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๕๔
อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ชั้น จุฬารักษามิกะตรี

สอบวันอาทิตย์ที่ ๑๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๔

วิชา : จิต เจตสิก รูป นิพพาน

๕ ข้อ

๒๕ คะแนน

เวลา ๑๕ นาที

๑. ก. สัทธรรมมีกี่อย่างคืออะไรบ้าง

ข. เมื่อว่าโดยสรุปแล้วธรรมชาติของจิตนั้นมีอยู่กี่ประการ คืออะไรบ้าง

ตอบ ก. สัทธรรมมี ๓ อย่างคือ

๑. ปริยัติสัทธรรม ได้แก่พระบาลี และ อรรถกถา

๒. ปฏิบัติสัทธรรม ได้แก่การรักษาศีล การถือธุดงค์

การเจริญสมณกรรมฐาน และวิปัสสนากรรมฐาน

๓. ปฏิเวธสัทธรรม ได้แก่ มรรค ผล นิพพาน ฌาน อภิญญา

ข. มีอยู่ ๓ ประการคือ

๑. มีการรับอารมณ์อยู่เสมอ

๒. เป็นเหตุให้เจตสิกทั้งหลายรู้อารมณ์ได้คล้ายๆกับผู้นำ

๓. ทำให้สิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตวิจิตรพิสดาร

๒. คำว่า สมปยุตต์ นั้นมีกี่อย่าง คืออะไรบ้าง และจิตที่ไม่มีคำว่า ญาณสมปยุตต์ แต่นับเข้าใน ญาณสัมปยุตต์ ได้นั้น มีจำนวนเท่าใด คืออะไรบ้าง

ตอบ คำว่า สมปยุตต์ มี ๕ อย่าง คือ ทิฐุคตสมปยุตต์ ปฏิสมปยุตต์ วิจิกิจฉาสมปยุตต์ อุจฺจจสมปยุตต์ ญาณสมปยุตต์

จิตที่ไม่มีคำว่า ญาณสมปยุตต์ แต่นับเข้าใน ญาณสัมปยุตต์ได้นั้น มีจำนวน ๖๗ ดวง คือมหัคคตจิต ๒๗ โลกุตตรจิต ๔๐

๓. ก. คำว่า “อนิยตโยคี” หมายความว่าอย่างไร มีจำนวนเท่าไรคืออะไรบ้าง

ข. เจตสิกที่ประกอบในอกุศลจิตได้ทั้งหมด มีจำนวนเท่าไร คืออะไรบ้าง

ค. อกุศลเจตสิกที่ประกอบกับสัมปยุตตจิต ไม่ประกอบกับวิปยุตตจิตนั้น มีเท่าไรคืออะไรบ้าง

ตอบ ก. คำว่า “อนิยตโยคี” หมายความว่า เจตสิกที่ประกอบไม่แน่นอน มี ๑๑ ดวงคือ มานะ อิสสา มัจฉริยะ กุกกุจจะ ถีนะ มithะ วิรตี ๓ อัปมัญญา ๒

ข. มี ๑๔ ดวงคือ สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ วิตกเจตสิก วิจารณ์เจตสิก วิริยเจตสิก โมหตุก ๔

ค. มี ๖ ดวงคือ ทิฐุเจตสิก ๑ โทกตุกเจตสิก ๔ วิจิกิจฉาเจตสิก ๑

๔. สัตว์ที่เกิดขึ้นโตทีเดียวโดยแน่นอน มีกี่จำพวก คืออะไรบ้าง

ตอบ มี ๒๔ จำพวก คือ

สัตว์นรก ๑

นิชฌามตัณห์นิกเปรต ๑

เทวดาที่อยู่ในชั้นจาตุมหาราชิกา ๑ (เว้นภุมมัญญเทวดา)

เทวดาที่อยู่ในเทวภูมิเบื้องบน ๕

รูปพรหม ๑๖

๕. ให้แปลความหมายในคำดังต่อไปนี้ โดยสังเขป

ปทํ, อจฺจุตํ, อจฺจนตํ, อสงฺขตํ, อนฺนุตฺตรํ

ตอบ แปลความหมายในคำดังต่อไปนี้ คือ

ปทํ แปลว่า ส่วนหนึ่ง

อจุจตุ	แปลว่า	เป็นธรรมที่ไม่ตาย
อจจนตุ	แปลว่า	เป็นธรรมที่ก้าวล่วงขั้น ๕ ที่เป็นอดีตและอนาคต
อสงขตุ	แปลว่า	เป็นธรรมที่ไม่ได้ถูกปรุงแต่งด้วยปัจจัย ๔ อย่างใดอย่างหนึ่ง
อนุตตุ	แปลว่า	เป็นธรรมที่ประเสริฐ

ฝ่ายวางแผนและวิชาการ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เฉลยข้อสอบข้อเขียนพระอภิธรรม ภาคเรียนที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๕๔
อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ชั้น จุฬอภิธรรมิกะตรี

สอบวันเสาร์ที่ ๑๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๔

วิชา : จิต เจตสิก รูป นิพพาน

๑๐ ข้อ

รวม ๑๐๐ คะแนน

เวลา ๔ ชม.

๑. ก. จงแสดงคำประณามและปฏิญญาทั้งบาลีและคำแปล

ข. จงแสดงความหมายของคำดังต่อไปนี้ สมมาสมพุทฺธ, สสทฺธมมคณฺตุตม, ภาสิสฺส

ตอบ ก. คำประณามและปฏิญญาทั้งบาลีและคำแปล

สมมาสมพุทฺธมฺตุล

สสทฺธมมคณฺตุตม

อภิวาทิย ภาสิสฺส

อภิธมฺมตถสฺสคห

ข้าพระพุทธเจ้า (พระอนุรุทธาจารย์) ขอนอบน้อมถวายอภิวันทนาการ แต่พระพุทธองค์ผู้ตรัสรู้ญะยธรรมทั้งหลายเอง ไม่มีผู้เปรียบปาน พร้อมด้วยพระสัทธรรม และคณะพระอริยสงฆ์เจ้าทั้งหลาย ซึ่งเป็นผู้อุ้มแล้ว จักแต่งคัมภีร์ที่มีนาม อภิธมมัตถสังคหต่อไป

ข. สมมาสมพุทฺธ หมายความว่า ผู้ตรัสรู้ญะยธรรมทั้งปวงตามลำพังพระองค์เอง อย่างถูกถ้วน ได้แก่พระสัมมาสัมพุทธะจำพวกเดียว เป็นการปฏิเสธปัจเจกพุทธะ สาวกพุทธะทั้งสอง

สสทฺธมมคณฺตุตม หมายความว่า พร้อมด้วยพระสัทธรรมและคณะพระอริยสงฆ์เจ้าทั้งหลายซึ่งเป็นผู้อุ้ม
ภาสิสฺส หมายความว่า เป็นคำรับรองว่าจะแต่ง

๒. ก. จงแสดงธรรมชาติของ จิต เจตสิก รูป นิพพาน ไม่ต้องอธิบาย ฯ

ข. จงแสดงวจนัตถะทั้งบาลีและคำแปลของ จิต และ รูป อย่างละหนึ่งวจนัตถะ ฯ

ตอบ ก. จิต เป็นธรรมชาติที่รู้อารมณ์ (อารมณ์ณวิชานนลกขณ)

เจตสิก เป็นธรรมชาติอาศัยจิตเกิด (จิตนิสสิตลกขณ)

รูป เป็นธรรมชาติที่มีการผันแปรเปลี่ยนแปลงสลายไป(รูปปนลกขณ)

นิพพาน เป็นธรรมชาติที่สงบจากรูปนามขันธ ๕ (สนตลกขณ)

ข. วจนัตถะของจิต อารมณฺ จินฺเตตฺติ = จิตฺตํ ธรรมชาติใด ย่อมรู้อารมณ์ คือได้รับอารมณ์อยู่เสมอ ฉะนั้น ธรรมชาตินั้นชื่อว่า จิต

วจนัตถะของคำว่ารูป สัตฺตุนหาทิวโรธิปจฺเจยฺหิ รูปํตฺติติ = รูป

ธรรมชาติใด ย่อมเปลี่ยนแปลงสลายไปเพราะวิโรธิปัจจัยมีความเย็น ร้อน เป็นต้น ฉะนั้นธรรมชาตินั้นชื่อว่า รูป

๓. ก. ให้แสดงบาลีพร้อมคำแปลในมหาวิปากจิตตงที่ ๕ ถึงตงที่ ๘ ตามลำดับ

ข. ให้แสดงบาลีพร้อมคำแปลในปฐมฉนจิต ๘

ตอบ ก. อุเปกฺขาสหคตํ ฅาณสมฺปยุตฺตํ อสงฺขาริกํ

จิตที่เกิดขึ้นโดยไม่มีการชักชวน พร้อมด้วยความเฉย ๆ ประกอบด้วยปัญญา

อุเปกฺขาสหคตํ ฅาณสมฺปยุตฺตํ สสงฺขาริกํ

จิตที่เกิดขึ้นโดยมีการชักชวน พร้อมด้วยความเฉย ๆ ประกอบด้วยปัญญา

อุเปกฺขาสหคตํ ฅาณวิปยุตฺตํ อสงฺขาริกํ

จิตที่เกิดขึ้นโดยไม่มีการชักชวน พร้อมด้วยความเฉย ๆ ไม่ประกอบด้วยปัญญา

อุเปกฺขาสหคตํ ฅาณวิปยุตฺตํ สสงฺขาริกํ

จิตที่เกิดขึ้นโดยมีการชักชวน พร้อมด้วยความเฉย ๆ ไม่ประกอบด้วยปัญญา

ข. วิตกฺกวิจาร์ปิตฺติสุขเอกคฺคตาสหิตํ ปรมฺชฅานํ โสตาปตฺติมคฺคจิตฺตํ สกทาคามิมคฺคจิตฺตํ อนาคามิมคฺคจิตฺตํ อรหตฺตมคฺคจิตฺตํ ปรมฺชฅานํ โสตาปตฺติมคฺคจิต ๑ สกทาคามิมคฺคจิต ๑ อนาคามิมคฺคจิต ๑ อรหตฺตมคฺคจิต ๑ ที่เกิดพร้อมด้วยองค์ฅาน ๕ คือ วิตก วิจาร์ ปิตติ สุข เอกคคตา

วิตกฺกวิจาร์ปิตฺติสุขเอกคฺคตาสหิตํ ปรมฺชฅานํ โสตาปตฺติมคฺคจิตฺตํ สกทาคามิมคฺคจิตฺตํ อนาคามิมคฺคจิตฺตํ อรหตฺตมคฺคจิตฺตํ ปรมฺชฅานํ โสตาปตฺติมคฺคจิต ๑ สกทาคามิมคฺคจิต ๑ อนาคามิมคฺคจิต ๑ อรหตฺตมคฺคจิต ๑ ที่เกิดพร้อมด้วยองค์ฅาน ๕ คือ วิตก วิจาร์ ปิตติ สุข เอกคคตา

๔. ในจิต ๑๒๑ ดวงนั้นเมื่อจำแนกเป็นน้อยๆ แล้วมีกี่น้อย คืออะไรบ้าง? แสดงมาพร้อมความหมาย ?

ตอบ จำแนกจิต ๑๒๑ เป็นนัย ๆ มีอยู่ ๙ นัย คือ

๑. ชาติเภทนัย การแยกประเภทของจิตโดยชาติ มี ๔ ชาติ คือ อกุศลชาติ, กุศลชาติ, วิปากชาติ, กริยาชาติ
๒. ภูมิเภทนัย การแยกประเภทของจิตโดยภูมิทั้ง ๔ คือ กามภูมิ, รูปภูมิ, อรูปภูมิ, โลกุตตรภูมิ
๓. โสภณเภทนัย การแยกประเภทของจิตโดยอโสภณะ และโสภณะ
๔. โลกเภทนัย การแยกประเภทของจิตโดยโลกียะ และโลกุตตระ
๕. เหตุเภทนัย การแยกประเภทของจิตโดยเหตุกะ และสเหตุกะ
๖. ฌานเภทนัย การแยกประเภทของจิตโดยอฌาน และฌาน
๗. เวทนาเภทนัย การแยกประเภทของจิตโดยเวทนา ๕ คือ สุขเวทนา, ทุกขเวทนา, โสมนัสเวทนา, โทมนัสเวทนา, อุเบกขาเวทนา
๘. สัมปโยคเภทนัย การแยกประเภทของจิตโดยสัมปยุตต์ และวิปยุตต์
๙. สังขารเภทนัย การแยกประเภทของจิตโดยสังขาริก และสสังขาริก

๕. เจตสิก ๕๒ นั้น เมื่อว่าโดยราสีมีเท่าใด คืออะไรบ้าง และในราสีหนึ่งๆ มีจำนวนเท่าใด คืออะไรบ้าง?

ตอบ เจตสิก ๕๒ นั้น ว่าโดยราสีมี ๓ คือ

- ๑) อัญญาสมานราสีเจตสิก ๒) อกุศลราสีเจตสิก ๓) โสภณราสีเจตสิก

อัญญาสมานราสีเจตสิก มี ๑๓ ดวง คือ

สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗
ปกิณณกเจตสิก ๖ } รวมเป็น ๑๓

อกุศลราสีเจตสิกมี ๑๔ ดวง คือ

โมหะเจตสิก ๔
โลภะเจตสิก ๓
โทสะเจตสิก ๔
ถิระเจตสิก ๒
วิจิกิจฉาเจตสิก ๑ } รวมเป็น ๑๔

โสภณราสีเจตสิก มี ๒๕ ดวง คือ

โสภณสาธารณเจตสิก ๑๙
วิรตีเจตสิก ๓
อัปปมัญญาเจตสิก ๒
ปัญญินทรีย์เจตสิก ๑ } รวมเป็น ๒๕

๖. จงแสดงสัมปโยคนัย ในเจตสิกดังต่อไปนี้ว่าประกอบได้ในจิตเท่าไร คืออะไรบ้าง

ก.เจตนาเจตสิก ข.วิจารณ์เจตสิก ค. มานเจตสิก ง. ถีนเจตสิก จ.ปัญญาเจตสิก

ตอบ ก. เจตนาเจตสิก ประกอบได้ในจิตทั้งหมด ๘๙ หรือ ๑๒๑ ดวง

ข.วิจารณ์เจตสิก ประกอบได้ในจิต ๖๖ ดวงคือ กามจิต ๔๔ (เว้นทวิปัญญานุญาณจิต ๑๐), ปฐมฌานจิต ๑๑, ทุตติยฌานจิต ๑๑

ค.มานเจตสิก ประกอบได้ในทวิปัญญานุญาณจิต ๔

ง.ถีนเจตสิก ประกอบได้ในอกุศลสังขาริกจิต ๕

จ.ปัญญาเจตสิก ประกอบได้ในจิต ๔๗ หรือ ๗๙ ดวงคือ มหากุศลญาณสัมปยุตตจิต ๔, มหาวิปากญาณสัมปยุตตจิต ๔, มหากริยาญาณสัมปยุตตจิต ๔, มหัคคตจิต ๒๗, โลกุตตรจิต ๔๐

๗. ก. โลกมูลจิตดวงที่ ๔ มีเจตสิกประกอบได้เท่าไร คืออะไรบ้าง ?

ข. หลิตุปปาทาจิต

มีเจตสิกประกอบได้เท่าไร คืออะไรบ้าง ?

ค. มหากุศลจิตดวงที่ ๕

มีเจตสิกประกอบได้เท่าไร คืออะไรบ้าง ?

ง. ตติยฌานจิต ๓

มีเจตสิกประกอบได้เท่าไร คืออะไรบ้าง ?

จ. ตติยฌานจิต ๘

มีเจตสิกประกอบได้เท่าไร คืออะไรบ้าง ?

ตอบ ก. โลกมุลจิตดวงที่ ๔

มีเจตสิกประกอบได้ ๒๑ ดวงคือ อัญญสมานเจตสิก ๑๓ โมจตุกะ ๔

โลภะ มานะ ถิฏฐะ ๒

ข. หลิตุปปาทาจิต

มีเจตสิกประกอบได้ ๑๒ ดวงคือ อัญญสมานเจตสิก ๑๒ (เว้นฉันทะ)

ค. มหากุศลจิตดวงที่ ๕

มีเจตสิกประกอบได้ ๓๗ ดวงคือ อัญญสมานเจตสิก ๑๒ (เว้นปีติ) โสภณเจตสิก ๒๕

ง. ตติยฌานจิต ๓ มีเจตสิกประกอบได้ ๓๓ ดวงคือ อัญญสมานเจตสิก ๑๑ (เว้นวิตก วิจาร) โสภณเจตสิก ๒๒ (เว้นวิริตี ๓)

จ. ตติยฌานจิต ๘ มีเจตสิกประกอบได้ ๓๔ ดวงคือ อัญญสมานเจตสิก ๑๑ (เว้นวิตก วิจาร) โสภณเจตสิก ๒๓ (เว้นอัปปมัญญา ๒)

๘. จงแสดงคาถารูปปรหมัตถ์พร้อมคำแปล ?

ตอบ แสดงคาถารูปปรหมัตถ์พร้อมคำแปล

สมุทเทสา วิภาคา จ

สมุฏฐานา กลาปโต

ปวตติกุกมโต เจติ

ปญจธา ตตถ สงคโห ฯ

การแสดงรูปในรูปปริจเฉทนี้ พระอนุรุทธาจารย์แสดงเป็น ๕ นัย คือ

๑. รูปสมุทเทสนัย การแสดงรูปโดยสังเขป

๒. รูปวิภาคนัย การแสดงรูปโดยพิสดาร

๓. รูปสมุฏฐานนัย การแสดงสมุฏฐานของรูป

๔. รูปกลาปนัย การแสดงรูปที่เกิดขึ้นเป็นหมวด ๆ

๕. รูปปวตติกมนัย การแสดงความเกิดขึ้นพร้อมด้วยความดับของรูปตามลำดับ

๙. ให้แสดงองค์ธรรมของรูปดังต่อไปนี้

ก. ภาววิ จักขุสสาท รูปารมณ อิตถิภาวะ ทหะ ชีวิตะ อาหาระ ปริจเฉทะ ลหุตตา อนิจจตา

ข. กำเนิดของสัตว์ทั้งหลายมีจำนวนเท่าใด คืออะไรบ้าง จงแสดงพร้อมด้วยความหมาย

ตอบ ก. ภาววิ ได้แก่ รูปแข็ง และอ่อน

จักขุสสาท ได้แก่ ความใสที่สามารถรับรูปารมณได้

รูปารมณ ได้แก่ สีต่าง ๆ

อิตถิภาวะ ได้แก่ รูปที่เป็นเหตุแห่งความเป็นหญิง

ทหะ ได้แก่ รูปที่เกิดอยู่ในหัวใจ และเป็นที่อาศัยเกิดของจิตและจิตสิกขทั้งหลาย

ชีวิตะ ได้แก่ รูปที่รักษากัมมชรูปทั้งหลาย

อาหาระ ได้แก่ รูปที่นำไปให้อาหารชรูปเกิด

ปริจเฉทะ ได้แก่ อากาสรูปที่คั่นระหว่างรูปกลาปต่อรูปกลาป

ลหุตตา ได้แก่ ความเบาของนิปผันนรูป

อนิจจตา ได้แก่ ความดับของนิปผันนรูป หน้า ๖๓ - ๖๔ หลักสูตร

ข. กำเนิดของสัตว์ทั้งหลาย มี ๔ คือ

๑) สังเสทชะกำเนิด หมายถึง เกิดในที่ที่มียางเหนียว

๒) โอปปาติกะกำเนิด หมายถึง เกิดผุดขึ้นโตทันที คล้ายกับว่าตกมาจากที่สูง

๓) อณฑชะกำเนิด หมายถึง เกิดในฟอง

๔) ซลาพุชะกำเนิด หมายถึง เกิดในมดลูก

๑๐. ก. จงแสดงวจนัตถะของคำว่านิพพาน ทั้งบาลี และ คำแปล

ข. ให้อธิบายความหมายของคำต่อไปนี้ สอุปาทิเสสนิพพาน อนุปาทิเสสนิพพาน และจำแนกนิพพานทั้ง ๒ นี้

โดยบุคคลา

ตอบ ก. วานโต นิกฺขนฺตฺตํ = นิพพานํ ธรรมชาติใด ย่อมพ้นจากเครื่องเกี่ยวโยง คือตัณหา ฉะนั้น ธรรมชาติ นั้น ชื่อว่า นิพพาน

ข. สอุปาทิเสสนิพพาน หมายความว่า นิพพานที่เป็นไปกับกับขันธ ๕ คือวิบาก และกัมมชรูปที่เหลือจาก กิเลสทั้งหลาย เมื่อว่าโดยบุคคลแล้ว ได้แก่ พระอรหันต์ที่ยังมีชีวิตอยู่

อนุปาทิเสสนิพพาน หมายความว่า นิพพานที่ไม่มีขันธ ๕ คือวิบาก และกัมมชรูปเหลืออยู่ เมื่อว่า โดยบุคคลแล้ว ได้แก่พระอรหันต์ที่ปรินิพพานแล้ว

ฝ่ายวางแผนและวิชาการ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย